

Gemeente Den Haag
Dienst Stadsbeheer

Welkom op de landgoederen Clingendael en Oosterbeek

• Van historie naar toekomst

Welkom op de landgoederen Clingendael en Oosterbeek

Van historie
naar toekomst

Welkom op de landgoederen
Clingendael en Oosterbeek
Van historie
naar toekomst

Inhoud

Welkom in Clingendael en Oosterbeek	5
De historische ontwikkeling	7
Landgoed Clingendael	7
Landgoed Oosterbeek	13
Belevenissen in Clingendael en Oosterbeek	17
Clingendael	17
Oosterbeek	41
Flora en fauna	45
Wandelroutes	50
Wegen naar Clingendael en Oosterbeek	53
Historisch overzicht	55
Landgoed Clingendael	55
Landgoed Oosterbeek	59
Informatie	61

Welkom in Clingendael en Oosterbeek

Ligging van de gebieden:

Clingendael en ●

Oosterbeek ●

Landhuis Clingendael ● ●

Den Haag kent vele parken, bossen, landgoederen en recreatiegebieden. Dit boekje gaat over twee van deze gebieden: de landgoederen Clingendael en Oosterbeek. Deze liggen tussen Den Haag en Wassenaar, op het grondgebied van Wassenaar. Beide landgoederen zijn eeuwenlang particulier bezit geweest. Oosterbeek is sinds 1953 eigendom van de gemeente Den Haag, Clingendael sinds 1954.

De landgoederen Clingendael en Oosterbeek hebben een zeer rijke geschiedenis. Veel tuin- en landschaps-architecten hebben een bijdrage geleverd aan de sfeer en de uitstraling van deze landgoederen. Van hun werk zagen vroeger slechts enkele bevoorrechte mensen het resultaat: de eigenaren van de landgoederen, hun families en bezoekers. Vandaag de dag kan iedereen van deze gebieden genieten.

De landgoederen Clingendael en Oosterbeek zijn als historische buitenplaatsen op grond van de artikelen 3 en 4 van de Monumentenwet 1988, in 2003 respec-

● Landgoed Clingendael, eind 18^e eeuw

tievankelijk 2002 door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg aangewezen als beschermd monument. Dit boekje geeft een overzicht van het heden en het verleden van de beide landgoederen. De unieke sfeer van Clingendael en Oosterbeek kunt u natuurlijk het best aan den lijve ondervinden. Aan de hand van de in dit boekje beschreven wandelroutes, of door op eigen houtje door de gebieden te dwalen. Zo maakt u op een ontspannen wijze kennis met twee landgoederen, waar het verleden nog zichtbaar en voelbaar is.

De historische ontwikkeling

Landgoed Clingendael

Clingendael - het dal tussen de klingen oftewel duinen. Het gebied wordt al genoemd in documenten uit de 16^e eeuw. In het Morgenboek van Zuudwijk uit 1544 is er voor het eerst sprake van een boerderij op de plaats van het huidige Clingendael. In 1591 kocht de Haagse notabele Philips Doublet de landerijen. Zijn oudste zoon kocht de bezittingen van St. Annaland, Moggershil en Callantsoog en noemde zich toen Heer van St. Annaland. Clingendael werd destijds dan ook wel St. Annalands Clingendael genoemd.

Philips Doublet III liet de oude boerderij afbreken, bouwde een landhuis en legde onder invloed van de Franse classicistische tuinarchitectuur een tuin in barokstijl aan. Op gravures uit 1690 staan het landhuis en de tuin afgebeeld. Op de afbeeldingen is te zien dat de tuin in drie gedeelten was aangelegd. Binnen door hoge hagen gevormde ruimten waren sierbedden van buxus aangelegd in symmetrische patronen. Langs de paden stonden sierpotten met planten als mirte, sinaasappel en andere uitheemse gewassen. Voor het

Graven van de honden
van de familie Van Brienem

Landschapspark Clingendael

huis lag een grote open ruimte, zodat de rijtuigen goed voor konden rijden.

Doublet III maakte van Clingendael een centrum van kunst en cultuur. Er werden muziekavonden en literaire voordrachten gehouden. Zijn schoonvader Constantijn Huygens speelde daarbij een belangrijke rol. Philips Doublet III overleed in 1707. Het landgoed ging over op de zoon Philips IV en de kleinzoon, Philips V. Beiden overleden vroeg en hebben geen noemenswaardige invloed gehad op de tuinen van Clingendael.

Landschapsstijl

In 1804 kwam het landgoed in handen van de familie Van Brienem. De tuinkunst werd in die tijd voornamelijk bepaald door de Engelsen. Zij legden rond hun landhuizen grote uitgestrekte parken aan met gazons, boomgroepen en waterpartijen. Deze stijl van inrichten heet de landschapsstijl. De Van Brienem's riepen de hulp in van de tuinarchitect Zocher om de landschapsstijl ook op Clingendael door te voeren. Vooral achter het huis is de landschapsstijl perfect gerealiseerd. Na de beroemde familie Zocher werkten de tuinarchitecten Springer en Petzold op het landgoed.

In het begin van de 20^e eeuw was Theodoor Dinn de tuinarchitect van het landgoed. Hij was mogelijk betrokken bij de aanleg van de Oud-Hollandse tuin,

● Tankgracht

het Sterrebos en de Japanse tuin. Dinn had een uitgebreide staat van dienst door zijn opleiding als tuinbouwer, plantenverzamelaar, rentmeester en tuinarchitect.

Oorlog

In 1939 overleed de toenmalige eigenaresse Barones van Brienen. Zij maakte dus niet mee dat Clingendael in de Tweede Wereldoorlog werd geconfisqueerd als residentie van de Duitse rijkscommissaris Seyss-Inquart. Hiermee werd Clingendael een bestuurlijk centrum voor de Duitsers in Nederland.

Langs de oostkant van Clingendael en Oosterbeek werd een tankgracht gegraven en op verschillende plaatsen kwamen wapenopstellingen te staan. In het beukenbos ten westen van het herenhuis werd in 1941 een wachtgebouw voor de Grüne Polizei gebouwd. Verder bouwden de Duitsers verschillende bunkers, waaronder een heel bijzonder exemplaar voor de rijkscommissaris. Seyss-Inquart zelf liet ook nog wat aanpassingen doen aan het herenhuis en de bijgebouwen.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de familie Michiels van Verduynen de nieuwe eigenaar van Clingendael. De Van Briens hadden alleen vrouwelijke nazaten, van wie er één trouwde met een Michiels van Verduynen. De familie kon het onderhoud van het landgoed echter niet betalen en verkocht Clingendael aan de N.V. Maatschappij 'Laan van Meerdervoort'. Deze verkocht een klein deel van het gebied aan de ANWB en bood de gemeente Den Haag de rest van het landgoed te koop aan. Op 30 september 1954 kwam het huis met het ongeveer zestig hectare grote landgoed in eigendom van de gemeente Den Haag.

● Landhuis Oosterbeek 19^e eeuw

Restauratie

Bij de verkoop was bedongen dat de toenmalige bewoonster van het huis, Henriëtte Michiels van Verduynen-Jochems, tot aan haar dood in het herenhuis mocht blijven wonen. In 1968 kwam zij te overlijden en in 1975 besloot de gemeenteraad het herenhuis te laten restaureren. In 1982 was deze restauratie voltooid en sindsdien is het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen, Clingendael, in het huis gevestigd. In juni 1982 is ook de oude boerderij na een grondige restauratie opnieuw in gebruik genomen.

De noodgebouwen die in 1945 op de weilanden langs de Van Alkemadelaan werden geplaatst als huisvesting voor het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting werden pas in 1995 verwijderd. Nu staat daar de Beatrixkazerne van de Koninklijke Marechaussee en is het overige deel van het terrein weer aan het landgoed toegevoegd.

Landgoed Oosterbeek

Oosterbeek is in de 17^e eeuw ontstaan als buitenplaats in de duinen. In 1629 koopt ene Jonathan van de Luchtenburch een boerenwoning met 15 morgen land onder het ambacht van Wassenaar en Zuidwijk. Tussen 1630 en 1659 moeten de toenmalige eigenaren van Oosterbeek de oorspronkelijke boerenwoning hebben vervangen door een herenhuis, want bij de verkoop aan de familie Van der Dussen in 1659 is Oosterbeek al uitgegroeid tot een huis, een bijgebouwde stal, plantageïen en een bos met een bequam Thuynhuys en 39 morgen land.

Oosterbeek groeide daarna nog verder uit en kende vele eigenaren. Op oude kaarten en prenten is te zien dat ook dit landgoed een strakke, classicistische indeling heeft gekend. Evenals op Clingendael werd hier de zogenoemd vroeg-landschappelijke stijl ingevoerd. Het is niet zeker wanneer en onder wiens verantwoordelijkheid deze verandering plaatsvond.

In 1839 werd Oosterbeek aangekocht door A.W. baron van Brienen van de Groote Lindt. In zijn opdracht voltooiden de zoon en de kleinzoon van de architect Zocher de omvorming van Oosterbeek naar de landschapsstijl. Daarna veranderde er lange tijd weinig op het landgoed Oosterbeek, totdat Loet Barnstijn het landgoed in bezit kreeg.

● Oude landhuis Oosterbeek met rechts de filmstudio's

Filmstudio's

In 1935 kocht de destijds bekende filmproducent Barnstijn het landgoed Oosterbeek. Naast het landhuis liet hij twee filmstudio's bouwen. Ook de overige gebouwen van Oosterbeek werden door Barnstijn in gebruik genomen. In de studio's van Filmstad zijn veel grote films vervaardigd, o.a. de bekende speelfilm van Merijntje Gijzen (1936). Tijdens de Tweede Wereldoorlog liet de Duitse bezetter beslag leggen en werden de studio's gebruikt voor opname van propagandafilms.

Op diverse plaatsen op het landgoed werden bunkers gebouwd en langs de oostzijde van het landgoed werd een tankgracht gegraven. Ook werd Oosterbeek gebruikt als lanceerplaats van V1- en V2-raketten. Na de bevrijding in 1945 verviel het landgoed aan het toenmalige Nederlands Beheersinstituut. Het herenhuis en de filmstudio's, volledig vernield door oorlogsgeweld, moesten worden afgebroken, de overige gebouwen kregen een andere bestemming. Zo vestigde zich o.a. de vermaarde marionettenspeler Don Vermeire in de oude tuinmanswoning.

Op 11 augustus 1953 kocht de gemeente Den Haag het landgoed Oosterbeek. Rond 1959 werden op de weilanden aan de kant van de Benoordenhoutseweg sportvelden aangelegd. In 1995 kreeg een belangrijk deel van deze grond een bouwbestemming. Sinds de realisatie van het bouwplan is het overige deel van de grond weer in gebruik als weiland.

● Ingang bunker Oosterbeek

Belevenissen in Clingendael en Oosterbeek

Clingendael

Landschapspark

Ingang Clingendael

Bezoekers die het landgoed Clingendael aan de Wassenaarseweg binnenlopen, worden meteen geconfronteerd met het statige karakter ervan. Een hoog smeedijzeren hek verschaft de bezoeker toegang tot de oprijlaan. Aan weerszijden op het toegangshek staan twee sierlijke, in traditionele stijl uitgevoerde glazen lantaarns.

Eenmaal binnen wordt de bezoeker plezierig verrast door twee huisjes die zo uit een sprookjesbos lijken te zijn weggeplukt. Het kleine huisje links is waar de toezichhouders hun onderkomen hebben. Voor het gebouwtje staat een plattegrond met daarop de meest markante plaatsen en gebouwen op het landgoed. Tegenover het kleine huisje - rechts na het toegangshek - staat een iets groter huis. Het is de vroegere tuinmanswoning. De woning vertoont kenmerken

● Zijaanzicht landhuis Clingendael

van de Engelse cottagestijl. Het heeft een rieten dak en rood-met-witte luiken voor de ramen.

Voor u ligt de statige oprijlaan. De twee rijen bomen, beuken en linden, aan beide kanten van de oprijlaan geven deze een imposant karakter. In de zomer spreiden de bomen hun prachtige groene kleuren ten toon; in de herfst worden ze roestbruin van kleur, wat door de zon al snel tot goud wordt omgesmolten. Halverwege staan aan de westkant enkele voormalige personeelwoningen die nog steeds als woning in gebruik zijn. Ook aan de Van Alkemadeaan staan

nog twee vroegere personeelwoningen. Deze geheel uit hout opgetrokken zogeheten Noorse hutten zijn gebouwd omstreeks 1913 en ook thans nog als woningen in gebruik.

De verscheidenheid in bezoekersschare, ouders met kinderen, individuele geïnteresseerden, groepen belangstellenden, ouderen, verliefde stelletjes, trimmers en joggers bewijst dat het landgoed een multifunctioneel gebruik kent. Terwijl de één wordt aangetrokken door de historische uitstraling van het landgoed, vormt voor een ander de natuurlijke diversiteit de reden van het bezoek.

Landhuis

Aan het einde van de oprijlaan staat het landhuis. Het straalt de historie van een eeuwenoud bestaan in volle glorie uit. Vele families hebben er generaties lang gewoond. Sinds 1983 is het huis in gebruik als kantoor van het Nederlandse Instituut voor Internationale Betrekkingen, Clingendael. Hoewel het huis vanuit de verte een traditionele sfeer ademt, ontvouwen zich van dichtbij modernistische trekken die passen bij een instituut dat de actualiteit in de wereld op de voet volgt.

Het landhuis is niet vrij toegankelijk. Een korte beschrijving van het interieur kan wellicht een idee geven van de grandeur van het landhuis. Eenmaal

binnen wordt men overweldigd door een statige marmeren trap die direct na de toegangsdeur zijn weg omhoog vindt. Boven de toegangsdeur bevinden zich acht glas-in-loodramen die het landschapsleven uitbeelden. Aan de muur naast de opgang bevinden zich zes manshoge schilderijpanelen die eveneens de landschappelijke sfeer weergeven. Boven aan de trap komt men in een brede hal die aan de muren getooid is met wapenemblemen van oude families. Het hart van de hal wordt in beslag genomen door een marmeren schouw met in het midden een afbeelding van

● Koetshuis

● Slangemuur

een eenhoorn. In het midden van de hal staat men onder een kristallen kroonluchter die een vervlogen wereld lijkt op te roepen.

Op de tweede verdieping van het landhuis bevindt zich het bordes van waar men een prachtig uitzicht heeft over grote delen van het landgoed. Op de derde verdieping in het pand zijn de studiekamers.

Koetshuis

Schuin tegenover het landhuis Clingendael staat het oude koetshuis. De woonfunctie van een deel van het koetshuis is nog steeds actueel. De ruimte voor het stallen van de koetsen is thans ingericht als atelier-ruimte voor enkele kunstenaars. De ingang aan de voorzijde wordt geflankeerd door vier halve, Romeins aandoende pilaren.

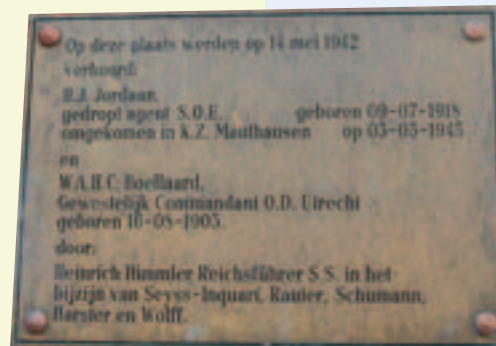
Slangemuur

Naast het koetshuis ontdekt u de Slangemuur, die er op plattegronden uitziet als een kronkelende slang. De Slangemuur dateert uit ongeveer 1730 en is slechts een deel van de oorspronkelijke muur zoals deze staat aangegeven op een kaart uit 1733. Dit soort muren, waarvan er in Nederland amper tien te vinden zijn, dienden vroeger om in de holten luwte te geven aan boompjes met zachte fruitsoorten als perziken, abrikozen en Franse perensoorten. De muur is in 1985 gerestaureerd.

Poortgebouw

Links voor het centrale landhuis staat het zogeheten poortgebouw, herbouwd in 1986, dat tegenwoordig ook bij het Instituut hoort. Aan de muur hangt een kleine, maar indrukwekkende plaquette met de tekst:

De tekst is een stille getuige van een van de meest ingrijpende perioden - de Tweede Wereldoorlog - waarmee het landgoed Clingendael in het verleden is geconfronteerd.

Muurkas

De muurkas, achter het poortgebouw, is de enig overgebleven kas van de vroegere chrysantenkwekerij Hoek (tweede helft 20^e eeuw). In de tijd van de Doublets en de Van Brienens werden muurkassen en

Voormalig
wachthuis

oranjerieën gebruikt voor het overwinteren van vorstgevoelige sierplanten uit zuidelijke streken die in die tijd in kuipen bij de landhuizen stonden. Teruglopend naar het koetshuis heeft u een fraai uitzicht op het 'Huys Clingendael' en met enige verbeelding ziet u er een koets voor staan met op de bok een lakei van de familie Doublet.

Posthuis

Zeer karakteristiek is het pand dat schuin achter het koetshuis ligt. Het is gebouwd tussen 1914 en 1916 en uitgevoerd in een vakwerkconstructie van Engelse oorsprong. Het deed aanvankelijk dienst als timmermanswerkplaats annex machinekamer. Opvallend zijn de vele opgetrokken puntnisjes en het dak waarin twee kleuren dakpannen zijn gecombineerd. Het gebouw functioneert tegenwoordig als personeelsonderkomen (posthuis) voor de hoveniers die uitvoering geven aan het groenbeheer en het onderhoud van de landgoederen Clingendael en Oosterbeek.

Gaat men bij het posthuis de houten brug over, dan kan men doorwandelen naar de Bosjes van Zanen en de Ruychrocklaan. Wie op de brug even blijft staan en rondkijkt, realiseert zich het samenspel tussen natuur en cultuurhistorie in volle omvang. Dan ook wordt duidelijk dat wanneer mens en natuur elkaar ontmoeten, er een delicate balans kan ontstaan die het uiterste vraagt van verantwoord beheer en ontwikkeling van het gebied.

Wachthuis

In het beukenbos, direct voorbij de brug werd in 1941 in opdracht van Seyss-Inquart een wachtgebouw voor de Grüne Polizei gebouwd. Het gebouw is thans in gebruik als woning. Het heeft een rieten dak en beschilderde luiken voor de ramen.

Vervolgt men het pad om het wachthuis heen dan loopt men langs een prachtige dijk, die geflankeerd wordt door liggende oude boomstammen waarop met grote regelmaat paddestoelen en zwammen waar te nemen zijn. Na zo'n vijftig meter loopt het pad licht omhoog en komt men bij een splitsing die links af leidt naar een brug over de imposante diepe gracht. Een plek die een ontroerend mooie aanblik verschaft op de gracht met z'n overhangende bomen en de hoog opgeworpen grondwal. Over de brug liggen de Bosjes van Zanen, eens deel van de Heerlijkheid Waalsdorp en later golfterrein.

- Oud-Hollandse tuin met het bronzen beeld La Douce
- Voormalig theehuis

Ijskelder en zaagselhut

Verder lopend langs de grondwal, richting Oud-Hollandse tuin, passeert u de plek waar eens de ijskelder en de zaagselhut zijn geweest. In de winter werd ijs uit de vijver gehakt en opgeslagen in een diep uitgegraven schacht in de heuvel er naast. De grond om de ijschacht isoleerde zo goed dat het ijs in de schacht slechts zeer langzaam smolt en tot diep in de zomer kon worden gebruikt voor het koelen van etenswaren in de keuken van het landhuis. Om het aan elkaar vriezen van de ijsblokken te voorkomen werd er zaagsel tussen gestrooid.

De Oud-Hollandse tuin

Deze is in het begin van de 20^e eeuw aangelegd en geïnspireerd op de zeventiende-eeuwse tuinkunst. Daarvoor lag op deze plek een kaatsbaan met theehuis. Alhoewel het oude theehuis zijn bestemming heeft verloren, is het gebouwtje met rieten kap nog steeds aanwezig. Bloemperkjes, sierlijk geknipte buxushagen en het bronzen beeld La Douce - ook wel bekend als het 'Dansende Meisje' - van het kunstenaarsechtpaar Jean en Marianne Bremers uit Helvoirt geven de Oud-Hollandse tuin z'n onweerstaanbare charme. De Frans aandoende stenen trappen en het bordes zorgen voor een perfecte en betoverende omlijsting. Het ontwerp van deze trappartij is van L.A. Springer (1887).

● Klimfort op
De Geest

● Vijverpark

De Geest

Achter de stenen trappen ligt de Geest, een terrein waar dagelijks enthousiast gebruik van wordt gemaakt door vele spelende kinderen. Het klimfort is een veelgebruikt speelinstrument.

Vijverpark

Bezoekers die niet het bordes bij de Oud-Hollandse tuin betreden, maar richting landhuis gaan, verschaffen zich via een klein bruggetje toegang tot het indrukwekkende landschapspark aan de achterzijde van het landhuis. Glooiende gazons, statige boomgroepen en spiegelende waterpartijen tonen de pracht van het landschapspark. Juist voor het huis staat aan de slootkant een plant met metershoge bladen. Het is een Gunnera, afkomstig uit Zuid-Amerika en in ons land niet helemaal winterhard. 's Winters wordt deze dan ook goed ingepakt. In het voorjaar vormt zij enorme bloemrozen met duizenden piepkleine bloemen. Op weg naar de Theeschenkerij komt u langs een statige zilverlinde. Kleine zerkjes met opschriften aan de voet van deze boom geven aan dat de honden van de familie Van Brienen hier hun laatste rustplaats hebben gekregen.

Even verder langs het grindpad staat een bijzonder mooie rode beuk met daar tegenover, enigszins verscholen tussen de beplanting, het toegangshek naar

● Theeschenkerij De Hut

de Japanse tuin. Wandelend rond de vijver vindt u aan de rechterzijde een kolossale Thuja, de westerse levensboom. Zwarte takken hebben zich naar de grond gebogen om zich daarna op een majestueuze wijze weer te verheffen.

Theeschenkerij De Hut, het vroegere logeerhuis

De Theeschenkerij is met zijn karakteristieke rieten dak een markante ontmoetingsplaats voor mensen uit de directe omgeving en daarbuiten. Velen verpozen hier een moment en bespreken er de schoonheden die het landgoed hun biedt. Zij doen dit uitkijkend op één van die schoonheden, te weten de Japanse tuin die zich tegenover het theepaviljoen bevindt. Op de kadastrale kaart van 1895 staat het logeerhuis nog direct ten zuidoosten van het herenhuis. In de Tweede Wereldoorlog is het gebouw verplaatst naar z'n huidige plek. Eind jaren tachtig is het gemoderniseerd en uitgebreid met een serre.

Vervolgt u het pad links langs de Theeschenkerij dan passeert u een fabuleuze doorkijk op het landhuis. Deze ansichtkaart wordt nóg mooier voor diegenen die de moeite nemen om het tafereel bij een naderende zonsondergang te aanschouwen. Op dat moment geeft het landgoed haar volle rijkdom prijs.

Speelweide

Op de grote speelweide kunnen kinderen naar harte-lust spelen. Maar ook volwassenen kunnen zich er amuseren. Er zijn genoeg plekjes om even een krantje te lezen of bijvoorbeeld te picknicken. Het kleine vijvertje in de weide levert bij rustig weer mooie reflecties op.

Landgoedbos

Duinbos

Vanaf de speelweide wandelt u even terug richting landhuis; rechtsaf de hoge grondwal kruisend komt u over een diepgelegen gracht in het Duinbos. De gracht en de grondwal staan al aangegeven op gravures uit 1690. De gracht diende om de konijnen, reeën en hazen uit de duinen buiten het landgoed te houden. De wal was een windkering voor het landgoed. Het Duinbos behoort tot het oorspronkelijke bosgebied van Clingendael. Het heeft een natuurlijk duinreliëf, waarop hoog opgaande beuken en eiken groeien.

● Gracht en grondwal langs het Duinbos

● Duinbos

Koeienland

Langs de tankgracht lopend komt u in het zogenaamde Koeienland, oorspronkelijk weiland, later ingeplant als hakhoutbos. Het bos leverde hout voor de brandstofvoorziening van kachels, de open haarden en de ovens van de bakkers. Daarnaast werd het hout gebruikt als geriefhout (gebruikshout) voor omheiningen, gereedschapsstelen en voor bouwmaterialen. Het Koeienland is erg vochtig, laag gelegen, en maakt een enigszins verwaarloosde indruk. Toch heeft het een belangrijke natuurwaarde, vooral op het

gebied van paddestoelen. In het Koeienland staat een bunker uit de Tweede Wereldoorlog. De Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland heeft deze bunker geschikt gemaakt als winteronderkomen voor vleermuizen.

Fazantenbos

In de eerste helft van de 19e eeuw werd het toenmalige weiland, de zogenaamde ‘Zuidelijke Weilanden’, als bos ingeplant. In dit bos werden ten behoeve van de jacht fazanten uitgezet.

Sterrebos

In het begin van de 20e eeuw liet Marguérite barones van Brienen in het eikenbos een stervormig padenpatroon aanleggen. Het Sterrebos staat vol met diverse soorten rododendrons. Vormen, kleuren en vooral ook geuren trekken de bezoekers volledig weg uit de stedelijke sfeer. Slechts een eenzame bank om te rusten getuigt van de invloed van de mens op de natuurlijke pracht die hier wordt ervaren. De besjes aan de bomen en struiken zijn een smakelijke lekkernij voor de talloze vogels die hier neerstrijken en die de bezoekers trakteren op een concert van gefluit en getijl. In het middelpunt van de ster heeft u een prachtige doorkijk en via een van deze doorkijken vangt de bezoeker in de verte een glimp op van de weiden waarin koeien, schapen en ezels grazen. In een van de punten van de ster ligt de Japanse tuin.

Agrarische gronden

Boerderij

Tussen de weilanden door lopend komt u terug op de oprijlaan en ligt voor u de boerderij Clingendael.

Vroeger bezaten landgoederen als Clingendael meestal een of meer boerderijen. Met de moestuin voorzagen zij in de bevoorrading van de keuken van het grote huis. De boerderij is nog volledig in bedrijf. In 1980 is het bedrijfsgedeelte aangepast aan de eisen van een modern veehouderijbedrijf.

Bij de hoofdingang van de boerderij staat aangegeven wanneer deze voor het publiek toegankelijk is.

Wanneer u het terrein van de boerderij betreedt, wordt u ontvangen door luid kraaiende hanen. Op het erf van de boerderij kunt u van dichtbij genieten van het echte boerenleven.

Bezoekers kunnen hier de verschillende aspecten van het boerenbedrijf tijdens de seizoenen meemaken, zoals de geboorte van kalveren, lammeren en biggen in de voorzomer, het scheren van de schapen, het hooien van het gras in de zomer en het op stal staan-de vee in de winter. Ook de elkaar opvolgende werkzaamheden, zoals het voeren en het melken van de koeien, kunnen worden meegemaakt.

De Japanse tuin

Eind 19e, begin 20e eeuw bestond in West-Europa veel belangstelling voor de Japanse cultuur. Ook Marguérite barones van Brienen had grote interesse voor het land van de rijzende zon. Tijdens een reis door Japan kocht zij diverse attributen voor een Japanse tuin, zoals lantaarns, stenen en een theehuis.

Bij binnenkomst in de Japanse tuin staat links van het pad een wachthuisje, bedoeld voor de opvang van de gasten, met een watervat en een lantaarn. Lantaarns werden in Japanse tuinen niet alleen geplaatst voor de verlichting, ook werd de lantaarnvorm gebruik om een bepaalde symboliek weer te geven. In de Japanse tuin op landgoed Clingendael staan verschillende soorten lantaarns, allemaal met hun eigen functie en betekenis.

Ook stenen vormen in elke Japanse tuin een belangrijk onderdeel. Stenen worden als mannelijk of vrouwelijk beschouwd. Een combinatie ervan symboliseert eenheid en harmonie. Verder zijn er steengroepen en stapstenen te onderscheiden. De grootste, liggende steen aan het begin van het rechte pad is symbolisch voor de wachter. Stapstenen wijzen de weg in de tuin naar mooie plekjes en bepalen de snelheid van het lopen. Kleine stenen dicht bij elkaar manen tot doorlopen, terwijl grote stenen als eiland-fungeren om stil te staan en rond te kijken. De

● Japanse tuin

stenen in het water symboliseren de obstakels in het leven.

Over het bruggetje bevindt zich het theehuis. Het theehuis staat op palen en er ligt een rand grote kiezelstenen omheen. In de kiezelrand liggen dikke platte stenen, die elk een eigen functie hebben. De meest linkse is een opstapsteen voor de samoerai - ridders - om hun twee zwaarden in het daarvoor bestemde rek te kunnen hangen. De meest rechtse is een opstapsteen voor de waranda die de eigenlijke theeruimte omgeeft. Op de andere steen plaatst de Japanner zijn sandalen voor hij naar binnen gaat.

Voor het theehuis staat opnieuw een watervat, ditmaal in de vorm van een gestileerde cameliabloem. Hieruit wordt het water geschept voor het reinigingsritueel dat aan de theeceremonie vooraf gaat.

Het water in de tuin symboliseert het leven en stroomt van het oosten, daar waar de zon op komt, naar het westen, daar waar de zon ondergaat en het leven eindigt. Vanaf het theehuis is niet te zien waar het water naartoe gaat, het leven eindigt. Dit duidt erop dat de toekomst evenals het einde van het leven voor ons verborgen blijft.

In de vijver ligt het schildpadeiland, een ovaal eiland waarin de vorm van een schildpad is te onderscheiden. Kop, staart en poten worden voorgesteld door stenen. De schildpad is in Japan het symbool voor onsterfelijkheid.

Bij de aanleg van de tuin zijn uiteraard veel oosterse of oosters aandoende planten neergezet. De gele en oranje azalea's stelen de show. Ook zijn er diverse Japanse esdoornsoorten, sommige met rood blad, andere goudgeel of lichtgroen met een roze bladrand. Hier en daar groeit een Japanse kers met lichtroze bloemen. Op schaduwrijke plaatsen heeft zich een groene deken van ongeveer veertig verschillende soorten mossen ontwikkeld. De kleine hartvormige blaadjes tussen het mos zijn van het inheemse dalkruid, dat in mei bloeit met kleine witte trosjes.

● Lantaarn in de
Japanse tuin

● 'Ontwakend naakt'

In het stroompje bij de ingang groeit een aronskelkachtige plant met grote bladeren. Deze bloeit vroeg in het voorjaar. Op meerdere plaatsen groeit de Japanse bamboe, tot wel vier meter hoogte. Aan de vijverrand staan Japanse primula's met donkerrode bloemkransen. Langs de paden staan ook groepjes van de hosta.

De natuur in de Japanse tuin is kwetsbaar. De tuin is dan ook alleen geopend in de bloeitijd van de azalea's, van begin mei tot half juni. De rest van het jaar krijgt de tuin de rust en de tijd om te herstellen.

Kunstvoorwerpen

Verspreid over het landgoed Clingendael vindt u vijf kunstvoorwerpen:

- In de Bosjes van Zanen staat de *'Monumentale bank'* gemaakt van zandsteen en brons, van Co Brandes en Toon Dupluis.
- In de Bosjes van Zanen, aan de zijde van de Ruychrocklaan, vindt U de *'Hoge wand'*, gemaakt van beton, van Otto Hajek.
- In de Oud-Hollandse tuin van Clingendael staat het danseresje *'La Douce'*, gemaakt van brons, van Jean en Marianne Bremers.
- Op het eiland achter het huis Clingendael staat *'Ontwakend naakt'* van Alexandrine Meeussen.
- Langs de oprijlaan van Clingendael, direct achter de tuinmanswoning, vindt u de *'Drie Vlakken'*.

Landgoed en landhuis Oosterbeek
19^e eeuw

Oosterbeek

Landschapspark

Waar eens het landhuis stond ...

Wie Oosterbeek betreedt, ontdekt meteen dat dit landgoed een andere uitstraling heeft dan het landgoed Clingendael. Terwijl op grote delen van Clingendael de cultuurhistorische elementen beeldbepalend zijn, staan op Oosterbeek de natuur en het natuurhistorisch besef centraal. Dit komt uiteraard omdat op Oosterbeek imposante gebouwen, zoals die op Clingendael aanwezig zijn, ontbreken.

Oosterbeek wordt vooral gekenmerkt door een serene, natuurlijke rust in een decor van een oud Engels landschapspark.

Centraal in het landschapspark ligt een groot gazon met aangrenzend de vijver. Er staat geen landhuis meer. Dat werd na de Tweede Wereldoorlog afgebroken. Nu resteren rust en ruimte.

De oevers van de vijver en de sloten zijn het bekijken waard. Er groeien allerlei mooie inheemse oeverplanten. Het eilandje in de vijver vormt een prachtig decor voor fotografen die zinsbegoochelingen met één druk op de knop voor de eeuwigheid willen vastleggen. Ook ziet men regelmatig schilders die de vele kleurschakeringen in penseelstreken trachten te vangen. Hoewel men in de verte het geluid van de auto-weg hoort, waant men zich hier toch in een volstrekt andere wereld van natuurschoon, doorkijkjes en lichtinvallen.

- Landgoedbos Oosterbeek
- Landschapspark Oosterbeek

Oprijlaan

Staande met de rug naar de vijver ziet u links voor u de toegangsweg naar het landgoed, de vroeger zo chique oprijlaan. Aan het eind van de oprijlaan ligt, enigszins verscholen in het groen, de oude tuinmanswoning, in de bouwstijl van omstreeks 1830. Er tegenover staat een gebouw van de voormalige Filmstad, thans gedeeltelijk in gebruik als atelier-ruimte voor kunstenaars, gedeeltelijk als woning.

Landgoedbos

Hoe dieper de bezoekers Oosterbeek binnengaan hoe meer zij zich afgezonderd wanen van de rest van de wereld. De oplettende bezoeker herkent nog de invloed van de vroegere tuinarchitecten die ook belangrijke delen van het landgoedbos zo sfeervol mogelijk hebben ingericht. Eikels en besjes sieren in de herfst de met bladeren bedekte paden. De open ruimten bieden het gehele jaar door ouders met kinderen de gelegenheid om naar hartelust te spelen. Enigszins verscholen in het bos, aan de rand van de tankgracht ligt het clubgebouw van de scoutinggroep 'De Vliegende Hollander'. Een tweede gebouw dat zij in gebruik hebben, is de botenloods, de vroegere aggregatenhal uit de Filmstadperiode van Oosterbeek.

Flora en fauna

Behalve de historische en recreatieve waarden die Clingendael en Oosterbeek hebben, herbergen beide landgoederen ook een waardevol bezit aan flora en fauna. Heel wat zeldzame bomen en plantensoorten worden er aangetroffen, zoals stekelvarens, blauw glidkruid, heksenkruid, dalkruid, hondsdrif en gierstgras.

Monumentale en gewone bomen

Veel bomen op beide landgoederen hebben reeds een lang en bewogen leven achter de rug. Een paar spannen de kroon en hebben vanwege hun cultuurhistorische waarde, vorm, soort, zeldzaamheid en leeftijd de status verworven van monumentale boom. Op Clingendael gaat het om zeven bomen, waaronder de westerse levensboom langs het pad naar de Theeschenkerij, de rode beuk tegenover het bruggetje naar de Japanse tuin en de zilverlinde waaronder de honden liggen begraven. Op Oosterbeek gaat het om zes bomen, waaronder de zeer oude tulpenboom bij de vijver.

In de Bosjes van Zanen staat een heel bijzondere eik, de zogenoemde 'Kabouterboom'. Aan de voet van de boom ligt meestal een stammetje hout als opstapje voor de kleinste kinderen. Op ongeveer een meter hoogte, zit er een hulletje in de eik. Een plek die

● Bosanemoon

● Grote parasolzwam

● Ijsvogel

gebruikt wordt door kinderen om briefjes neer te leggen voor de kabouters.

Stinzenflora

Stinzenplanten zijn verwilderde bol- en knolgewassen die ooit in de tuinen van buitenplaatsen, landhuizen of grote boerderijen zijn geplant. Wie in het voorjaar de landgoederen bezoekt, zal versteld staan van de prachtige bloei van deze planten. Voorbeelden van stinzenplanten zijn het sneeuwklokje, de boshyacint en de bosanemoon.

Paddestoelen

Clingendael en Oosterbeek zijn een waar paradijs voor liefhebbers van paddestoelen en zwammen. Diep in het bos, langs de paden, op verrotte boomstronken, tegen boomstammen aan, overal komt men ze tegen. Clingendael komt zelfs voor op de lijst van mycologische kroonjuwelen van Nederland (mycologie is de leer of de studie van schimmels en paddestoelen).

Vogels

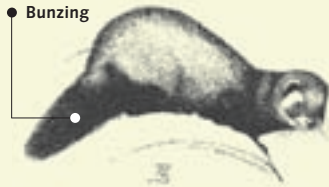
In Clingendael en Oosterbeek liggen twee vogelrustgebieden: het Gravin van Bylandt-reservaat op Clingendael en het Henk van Dongen-reservaat op Oosterbeek. In deze rustgebieden, beheerd door de Haagse Vogelbescherming, kunnen vogels in alle rust broeden en hun jongen groot brengen. Koolmeesjes,

● Ruige dwergvleermuis

● Eekhoorn

● Bunzing

pimpelmeesjes, matkopmezen, roodborstjes, vinken, ijsvogels, winterkoninkjes en nog veel meer soorten behoren tot de vaste bezoekers. Het geoffel van de bonte specht, de golvende vlucht van de groene specht, het hoge gefluit van de boomklever en het lied van de zanglijster maken de landgoederen tot een paradijs voor de vogelliefhebber. Ook watervogels als de talloze eenden, de meerkoeten, de waterhoentjes, de nijlganzen en de Canadese ganzen komt u veelvuldig tegen.

Vleermuizen

Ook vleermuizen vinden de landgoederen zeer aantrekkelijk om te leven. De variatie van landschap en begroeiing heeft een gunstig effect op het aantal soorten vleermuizen dat we hier aantreffen: zo zijn er de gewone dwergvleermuis, de ruige dwergvleermuis, de laatvlieger, de watervleermuis, de baardvleermuis, de rosse vleermuis en de grootoorvleermuis waargenomen. Meerdere van de nog aanwezige bunkers zijn ingericht als huisvesting voor vleermuizen. De aanwezigheid van baardvleermuizen, echte bosbewoners, is opmerkelijk. Op de rode lijst van bedreigde diersoorten staat deze soort als gevoelig omschreven. De inventarisatie van soorten en aantallen vleermuizen wordt uitgevoerd door de Zoogdienwerkgroep Zuid-Holland.

Andere diersoorten

Clingendael en Oosterbeek herbergen natuurlijk meer dieren dan vogels en vleermuizen alleen. De eekhoorn is een vaste bewoner van Clingendael, Oosterbeek en de Bosjes van Zanen. De populatie is in de loop van de tijd echter sterk achteruit gegaan. Ook het konijn en de egel zijn vaste bewoners van de landgoederen. Verder worden incidenteel de bosspitsmuis, de rosse woelmuis, de wezel en de bunzing waargenomen. Langs en in het water komen de kleine watersalamander, de gewone pad, de bruine kikker en de groene kikker voor.

Wandelroutes

In Clingendael en Oosterbeek is het heerlijk wandelen. Op landgoed Clingendael heeft de gemeente Den Haag twee wandelroutes voor u uitgezet: een lange en een korte route. De korte route is met rode paaltjes aangegeven, de lange route met gele. Op landgoed Oosterbeek, dat minder groot is, kunt u vast zelf uw weg vinden. Vooral een wandeling langs de waterpartij is van harte aan te bevelen.

De gele route (gele paaltjes - ongeveer 4 kilometer lang) begint 50 meter rechts na het ingangshek van Clingendael aan de Wassenaarseweg.

De rode route leidt u voor een deel langs dezelfde plekken als de gele. Ook de rode route (rode paaltjes - ongeveer 2 kilometer lang) begint bij de ingang van Clingendael aan de Wassenaarseweg. U volgt de oprijlaan van het landgoed.

Legenda

- 1 Landhuis Clingendael
- 2 Koetshuis
- 3 Slangemuur
- 4 Poortgebouw
- 5 Muurkas
- 6 Posthuis
- 7 Wachthuis
- 8 Oud-Hollandse tuin
- 9 De Geest
- 10 Vijverpark
- 11 Theeschenkerij De Hut
- 12 Speelweide
- 13 Duinbos
- 14 Koeienland
- 15 Fazantenbos
- 16 Sterrebos
- 17 Boerderij
- 18 Voormalige tuinmanswoning Clingendael
- 19 Onderkomen toezichhouders
- 20 Ezelweide
- 21 Japanse tuin
- 22 Voormalige tuinmanswoning Oosterbeek
- 23 Atelierruimtes
- 24 Dierenambulance en asiel
- 25 Voormalige personeelswoningen Clingendael
- 26 Scoutinggroep De Vliegende Hollander
- 27 Kabouterboom

— Gele wandelroute

— Rode wandelroute

Legenda

A Gravin van Bylandt vogelrustgebied

B Henk van Dongen vogelrustgebied

 Fietsenstalling

 Hondenuitreng gebied

 Ingang

 Halte openbaar vervoer

 Bos/beplanting

 Gras

 Water

 Paden

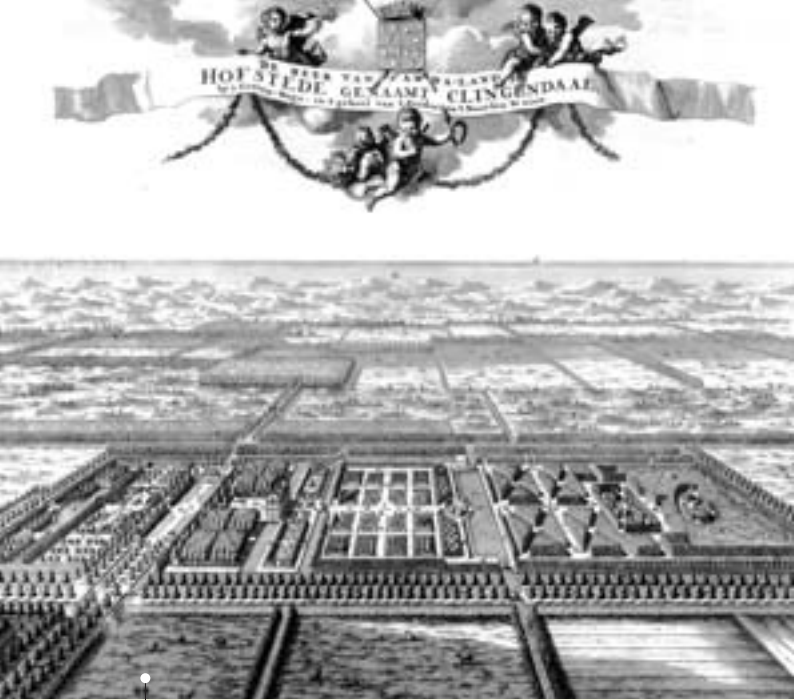

Wegen naar Clingendael en Oosterbeek

Clingendael en Oosterbeek zijn goed met het openbaar vervoer te bereiken. Diverse buslijnen hebben haltes in de omgeving van de landgoederen Clingendael en Oosterbeek.

Er zijn wel tien plekken waar u het landgoed Clingendael binnen kunt komen. Wandelaars en fietsers kunnen van de hoofdingang aan de Wasse-naarseweg gebruikmaken. Hier is ook een onbe-waakte fietsenstalling. Ook aan de kant van de Van Alkemade laan, de Ruychrocklaan en de Van Ouwen-laan kunt u dit landgoed in. Landgoed Oosterbeek kunt u via Clingendael, de Van Brienelaan en de Benoordenhoutseweg bereiken.

Clingendael en Oosterbeek zijn vrij toegankelijk. Wandelen mag op de paden en op de gazons, fietsen is uitsluitend toegestaan op de oprijlaan van Clingen-dael en Oosterbeek. Door het Duinbos van Clingen-dael loopt een ruiterroute. De Japanse tuin is alleen toegankelijk voor het publiek als de azalea's bloeien, vanaf begin mei tot half juni.

● Landgoed Clingendael
eind 18^e eeuw

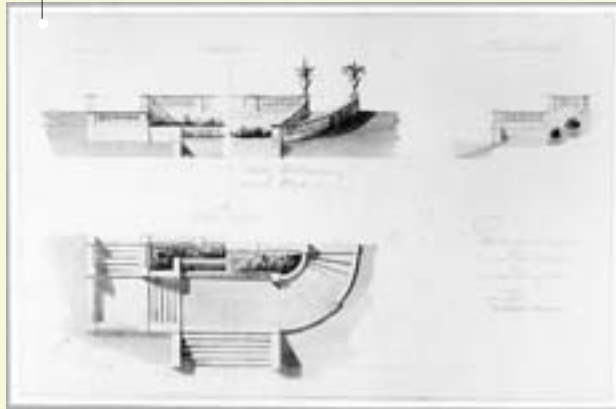
Historisch overzicht

Landgoed Clingendael

- 1544 - 1680** In het Morgenboek van Zuydwijk uit 1544 is er voor het eerst sprake van een boerderij op de plaats van het huidige Clingendael. In 1591 kocht de Haagse notabele Philips Doublet de landerijen en de boerderij.
- 1680 - 1707** Philips Doublet III laat rond 1680, onder invloed van de Franse en Italiaanse tuinarchitectuur, het landgoed opnieuw inrichten met een Frans geïnspireerde classicistische tuin. Na de tuin van huis Zeist (1676) was de tuin van Clingendael de tweede classicistische tuin in Nederland.
- 1707 - 1804** In de 18^e eeuw wordt de uitbundige barokstijl enigszins vereenvoudigd. De waterpartijen zijn in deze periode uitgebreid.
- 1804 - 1839** In 1804 breekt een nieuwe periode aan onder de familie Van Brienen van de Grootte Lindt. In de eerste helft van de 19^e eeuw wordt de tuin omgevormd volgens de vorm- en stijlprincipes van de uit Engeland afkomstige landschapsstijl.
- 1839 - 1903** De omvorming naar de landschapsstijl is gerealiseerd door drie generaties van de destijds zeer

- Terrastrap Oud-Hollandse tuin
- Ontwerp terrastrappen Oud-Hollandse tuin

bekende landschapsarchitecten Zocher, waarvan J.D. Zocher jr. rond 1840 zijn sporen het meest herkenbaar heeft achtergelaten. In de tweede helft van deze periode werken de tuinarchitecten L.A. Springer en C.E.A. Petzold op het landgoed.

1903 - 1939 In het begin van de 20^e eeuw, als Marguërite barones van Brienen eigenaresse is, werkt Th.J. Dinn als rentmeester op het landgoed. In deze periode zijn meerdere elementen toegevoegd, zoals de Oud-Hollandse tuin, het Sterrebos en de Japanse tuin.

1939 - 1945 In de Tweede Wereldoorlog wordt Clingendael geconfisqueerd als residentie voor Seyss-Inquart, de rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied. Op diverse plaatsen in Clingendael en Oosterbeek worden bunkers en woonverblijven gebouwd. Langs de oostkant van het landgoed wordt een tankgracht gegraven.

1945 - heden Door vererving krijgt de familie Michiels van Verduynen het landgoed Clingendael in bezit. Wegens de hoge financiële druk van het onderhoud wordt het landgoed in 1952 verkocht aan de N.V. Maatschappij 'Laan van Meerdervoort'. Op 30 september 1954 komen het huis en het landgoed in eigendom van de gemeente, waarna het terrein wordt opengesteld voor het publiek. Sinds de voltooiing van de restauratie in 1982 biedt het landhuis huisvesting aan het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen, Clingendael.

● Orijlaan landgoed Oosterbeek
1769

Landgoed Oosterbeek

- 1629 - 1791 De oorspronkelijke boerenwoning wordt tussen 1630 en 1659 vervangen door een herenhuis. Oude kaarten laten zien dat ook op Oosterbeek in die tijd een formele, classicistische aanleg aanwezig was.
- 1791 - 1839 In deze periode wordt het landgoed omgevormd naar een vroeg-landschappelijke aanleg, waarvan nu nog steeds de sporen aanwezig zijn.
- 1839 - 1854 In 1839 wordt Oosterbeek gekocht door de eigenaar van Clingendael, A.W. baron van Brienen van de Grootte Lindt. Evenals op Clingendael is ook op Oosterbeek de invloed van de landschapsarchitecten Zocher duidelijk te zien. Rond 1854 voltooien zoon en kleinzoon Zocher het landschapspark.
- 1854 - 1929 Lange tijd verandert er betrekkelijk weinig op Oosterbeek.
- 1929 - 1953 In 1935 koopt de filmproducent Loet Barnstijn Oosterbeek en laat naast het huis twee filmstudio's bouwen. Tijdens de oorlog '40 - '45 laat de Duitse bezetter hierop beslag leggen. Het landhuis en de filmstudio's worden door bombardementen zo zwaar beschadigd, dat deze na de oorlog zijn afgebroken. Een nog resterend deel van deze gebouwen wordt als atelierruimte voor kunstenaars in gebruik genomen.
- 1953 - heden Op 11 augustus 1953 wordt het landgoed aangekocht door de gemeente Den Haag. Een jaar later volgt de openstelling voor het publiek.

Informatie

Heeft u na het lezen van dit boekje nog vragen, dan kunt u contact opnemen met het gemeentelijk ContactCentrum, telefoon (070) 353 30 00. Of kijk op www.denhaag.nl/clingendael.

Colofon

Uitgave:

Gemeente Den Haag
dienst Stadsbeheer
Postbus 12651
2500 DP Den Haag

Fotografie:

Peter van Oosterhout
Paul Boeters
Instituut Clingendael

Illustraties:

Paul Schoenmakers

Vormgeving:

Teresa Jonkman (bNo)

Druk:

Facilitaire Dienst
Multimedia-den Haag

2004

